

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ: Ελισάβετ Μουτζάν - Μαρτινέγκου

Το 1956, ύστερα από πολλές περιπέτειες, ξαναδημοσιεύεται η αυτοβιογραφία της Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου, μιας γυναίκας από αριστοκρατική οικογένεια της Ζακύνθου. Γεννήθηκε το 1801 και πέθανε πολύ νέα, λίγο μετά τη γέννηση του γιού της, το 1832.

Στα εφηβικά της χρόνια, αρχίζει να γράφει και να κρατά προσωπικές σημειώσεις. Από το συγγραφικό της έργο διασώθηκε μόνον η Αυτοβιογραφία της, που πρωτοδημοσιεύσε ο γιός της το 1881.

Εδώ αναδημοσιεύουμε ορισμένα αποσπάσματα, που αποτελούν μαρτυρία για τη γυναίκα και τη θέση της μέσα στην οικογένεια και την κοινωνία στις αρχές του περασμένου αιώνα. Παράλληλα, ακούει κανείς τη φωνή μιας νεαρής γυναίκας, που μέσα από τις αυταρχικές απόψεις για το τι είναι ηθικό παλεύει να βρει το δρόμο της..

K.E.

..... Έως τούτον τόν καιρόν, δηλαδή έως τόν όγδοον χρόνον τής ζωής μου, εγώ δέν εγνώριζα ακόμη τό αλφασβήταρι. 'Η μητέρα μου επιθυμούσε νά πάρη διδάσκαλον διά νά μέ μαθή γραμματα, και, καθώς μου λέγει τώρα, ήκουε μεγάλην θλίμιν όπότεν έστοχάζετο μή τύχη και μείνω τελείως αγράμματη. Επιθυμούσεν, είπα, νά πάρη διδάσκαλον, άλλ' αυτή ή ταλαίτωρως δέν είχε καμμίαν εξουσίαν και δέν ήμπορούσε νά διατάξη τά πράγματα τής φαιμυλίας τής καθώς ήτον εις τήν άρεσκείαν τής. 'Η μαμμή μου είχε τήν έπιστάσιαν εκείνων των πραγμάτων όπου περικλείει ο οικος, ο θεός μου είχε και έχει τήν έπιστάσιαν και τήν εξουσίαν των άκινήτων υπαρχόντων, ο πατέρας μου εφρόντιζε διά τας πολιτικάς υποθέσεις και διά τας οικιακάς δέν είχε καμμίαν έγνοιαν, όθεν ή μητέρα μου είχε τήν έπιστάσιαν τής ανατροφής των παιδιών, αλλά τά μέσα τής έλειπον. Τό μέσον διά νόν πληρωήν ήμπορούσε νά τό έχη, αλλά τό μέσον διά νά πάρη τούτον τόν διδάσκαλον, πώς ήμπορούσε νά τό εύρη; Τό σπήτη μας είχε (καθώς και ακόμη έχει) εκείνο τό παλαιόν, θάρβαρον και αφύσικον και απάνθρωπον ήθος, όπου θέλει ταις γυναίκαίς ξεχωρισμένας από τήν ανθρωπότην έταίριαν. Έξαιτίας τούτου τού κακοτάτου ήθους, αυτή εύρίσκετο χωρίς καμμίαν γνώριαν και νά πάρη άνθρωπον όπου δέν εγνώριζε μήτε αυτή τό ήθελε, μήτε ή επίλοιπη φαιμυλία.

..... Τούτος ο σεβάσμιος ιερέυς γνωρίζωντας πώς δέν ήτο πλέον αρκετός νά μου δώση περισσότερα γράμματα από εκείνα όπου μου έδωσεν, είχε ειπή πολλαίς φοραίς τού πατρός μου νά μου εύρη ένα διδάσκαλον επιτηδεον διά νά μέ μαθητεύση, άλλ' αυτός δέν τόν ήκουσε, διότι είχαν εκείνην τήν παλαιάν θάρβαρον γνώμην, ή οποία θέλει νά μη μαθαίνουν οι γυναίκες πολλά γράμματα.

..... και εις τόν ίδιον καιρόν άκουσα όπου αυτός είπε τής μητέρας μου πώς τά γράμματα μου εκόκισαν τόν νούν και μέ έκαμαν νά λησμονάω. Ταύτα τά λόγια δέν ήτον ύβριστικά, δέν ήτον καταφρονητικά, δέν ήτον τίποτες, αλλά εγώ όπου αγαπούσα τά γράμματα δέν ήμπορούσα ν' άκούσω πώς προενοούσι κακόν, όθεν άγροίκησα τήν καρδίαν μου καταπληγωμένη από τόν πλεον σκληρόν πόνον, τότε μου ήλθεν εις τόν νούν πώς ο, τι μικρόν κακόν φυσικόν ή ηθικόν ήθελε καταλάβουν εις έμένα πάντοτε απέδιδον τήν αιτίαν εις τά γράμματα,

Εις τούτον τόν καιρόν ή ύπανδρεία άρχισε νά μου άνοστήζη. Έγώ άγαλά και πάντοτε εις τό σπήτη κλειόμενη, από εκείνα τά όλγια υποκειμένα τά όποια ήμπορούσα νά ιδώ άγροικούσα νά λέγουν θάσανα και πάθη και όλα δια ταις ύπανδρευμέναις, προς τούτοις μία εξαδελφή μου πρώτη και μία δεύτερη, κοράσια μέ φρονιμάδα, μέ εύμορφίαν,

μέ εγγευνίαν, καί μέ καλόν προικιόν υπάνδρευθήκαν και απερνούσαν την πλέον χειρότερην ζωήν, όπου ημπορεί να περάση γυναίκα εις τόν κόσμον.

Έως τότε δηλαδή, έως τόν δεκάτον έννατον χρόνον της ηλικίας μου δεν είχα ακόμη διαθασμένην καμμίαν τέχνην, καμμίαν επιστήμην, ή σπουδή μου δεν ήτον άλλο τίποτες παρά κομμάτι Ελληνική και κομμάτι Ιταλική γλώσσα, και κάμποσαι ιδέαι όπου έλαβα από διαφόρους περιηγη- μους συγγραφεύς.

Αγαπητοί μου πατέρα καί θείε

..... Άν επιθυμώ να πλησιάσω τα ωφέλιμα, είναι σωστό να πάω σε κάποιο αναχωρητήριον. Αλλά κανένας δεν μπορεί να ζήσει εύτυχισμένος στον κόσμο, γιατί δεν μπο- ρεί να 'ναι ποτέ ευχαριστημένος από τη μοίρα του (και μάλιστα μία γυναίκα). Άλλη παρορμούνται πως την περι- φρονεί ο άντρας της. Άλλη λοιπόν το θάνατό του. Άλλη λυπάται πως δεν έκανε παιδιά κι άλλη ότι τα παιδιά της βγήκαν κακά. Άλλη κλαίει γιατί τα είδε να πεθαίνουν κι άλλη θλιβείται γιατί έχασε τα καλά της. Καθένας που πιέ- ζεται από ένα απ' αυτά τα κακά, δεν μπορεί ποτέ πιά να ζήσει ευχαριστημένος και γι' αυτό δεν μπορεί να ονομα- στεί εύτυχής αλλά μάλλον δυστυχής και άτυχος.

.... Θά μου πείτε ίσως ότι μπορεί κανείς να ζήσει εύτυχής ακόμα κι ανάμεσα στις δυστυχίες, εφόσον θά 'χει την άρε- τη της εγκαρτέρησης. Είμαι σύμφωνη μ' αυτό, ωστόσο όμως δεν θέλω να δοκιμάσω, γιατί ποτέ στο παρελθόν δεν μου έτυχε μία τέτοια δοκιμασία. Όποιοι δεν είναι έξασκημένος στην πάλη είναι τρέλος, αν από τόν πόθο της νίκης, εκθέσει σε κίνδυνο τη ζωή του. Τό ίδιο κι όποιος από τόν πόθο της εύτυχίας τολμήσει ν' αντιμετώπισει την τύχη.

... Ό, στιγμή από τας πλέον δυστυχισμένες στιγμαίς της ζωής μου! Αληθώς είναι χρέος τού παιδιού να μην ευχαρή γνώνην, αλλά να υποτάσσεται εις την γνώμην τών γονέων του, αλλά είναι όμως εις την εξουσίαν του τό να υπανδρευθή και τό να μείνη ανύπανδρον και να ζήσει εις μοναστήρι. Χαϊρόσασθε, οι γονείς, την εξουσίαν όπου έχετε μέ δικαίον εις τα παιδιά σας, αλλά ως εκεί μη θέλετε να παίρνετε τα δικαιώματα της φύσεως, ταυτήν την λαι- μαργίαν αφήρη τέ, σας παρακαλώ, εις τους τυραννούς, εις τους όποιους μονον αρμοζει!

.... Πώς ένα παιδί, όπου αποτολμεί να ευχαρή γνώνην εις τους γονείς του είναι επαναστάτης; πώς έγω δεν έχω κανένα δικαίον να ζητώ ένα τέτοιον πράγμα, και πως ανί- σως ήθελ' έχω δικαίον αυτός ο ίδιος ήθελε μου τό διασεν- τεύσει. Πώς ανίσιος έγω θέλω να φύγω τόν κόσμον διά να μη πείσω εις μεγάλας δυστυχίας, όχι δια τούτο δεν ημπο- ρώ να πείσω εις μικράς, και όταν ένας άνθρωπος είναι δυστυχής εις μικρά πράγματα, είναι τό ίδιον ώσαν να ήθελεν είναι και εις μεγάλα. Τέλος πάντων μου λέγει πως ν' αφήσω την γνώμην όπου έχω και πως όταν φανερωθή περίπτωση διά υπανδρείαν μου με την ποσοτήτα της προίκας, ήθελε φανερωση ποση ήση ή αγάπη όπου μου έπροσφερεν εξ αιτίας της καλής ήθικης μου.

.... έγω δεν έβλεπον τίποτες άλλο, παρά τρεις γυναίκας (δηλαδή με την μητέρα μου και την αδελφήν μου) γεμά- τας από θλίψιν, χωρίς να έχουν κανένα μέσον διά να δια- σκεδάζουν, δεν έβλεπον τίποτες άλλο παρά ένα πατέρα, όπου να μη ψηφά τελείως τα πατρικά του χρέη, και έν- ταντώ δεν έβλεπον τίποτες άλλο, παρά ένα άνθρωπον καταπολλά αγαπημένον μου, όπου να έχη χρεϊαν από έλέγχους και όπου να μην έχη μήτε πατέρα, μήτε μητέρα

διά να τόν έλεγξη. Ποίον ρήτορα έχω να βάλω να όμιληση διά τας άνωθεν δυστυχισμένας γυναίκας; ποίον σεβά- σμιον υποκείμενον έχω να βάλω διά να κάμη τούτον να ενθυμηθή τα χρέη του, διά να κάμη τούτον τόν κατά πολ- λά αγαπημένον άνθρωπον να γνώριση τα σφαλμάτα του; Αλλοιμονόν! μέσα εις τούτο τό σπηϊ όπου είμαι κλεισμένη δεν έχω, δεν γνωρίζω κανένα!... Τί έχω να κάμη λοιπόν; έχω να αφήσω πράγματα όπου τόσοσ μέ ηγγίζον χωρίς να δοκιμάσω εάν να τό ιατρεύσω; Άχ! όχι, ποτέ. Έπειτα από τούτους και άλλους παρομοίους συλλογι- σμούς, πιάνω τέλος πάντων τό κονδύλι και τού καμνω την πλέον παθητικήν και ένταυτώ την πλέον ελευθερήν και τρομερήν γραφήν, όπου ποτέ να έκαμε θυγατέρα εις τόν πατέρα της. Απεθυμούσα να μην ήθελε κάμω γνω- σταις εις τους μεταγενεστόρους τούταις τας συγχυσας όπου έγω έλαβα εξ αιτίας τού πατρός μου, αλλά δεν ημ- πορούσα να κάμω άλλεύς, διατί απέφασκα να μη κρύ- ψω τίποτες από τα περιστατικά της ζωής μου, και διατί ήθελα να παρακαλέσω όλους τους πατέρας να μη προπι- μούν καλήτερα τόν έαυτόν τους από τα τέκνα τους. Αγα- πάτε, αγαπάτε πατέρες, σας παρακαλώ, τα τέκνα σας, φροντίζετε πάντοτε να τα κάρντε να ζούν εύτυχως, μίαν φοράν όπου χωρίς αυτά να σας την ζητήσουν, έσεις αυ- τοθελήτως τους δώκατε την ζωήν. Αλλά είναι θελικά- μάλιστα διατί είναι θελικά χρωστέιτε να τα αγαπάτε περισσότερο. Εμείς οι μωράς γυναίκες όντας γεμαμέ- νας από την φύσιν πλέον αισθητικάς, όντας καταδικα- σμέναις από την συνήθειαν να ήμεθα πλέον υποκείμεναι εις τους πατέρας απ' ό,τι είναι οι άνδρες, γροίκουμεν την πατρικήν αγάπην περισσότερο, και περισσότερο φρον- τίζομεν να δειχνομάσθι εις τους πατέρας ύποταγμέ- νες. Από τό άλλο μέτρο χρωστέιτε, διατί είναι θελικά να τα αγαπάτε καλήτερα, έπειδή και αυτά (όμιλω διά τα θελικά της πατρίδος μου), όντας φυλακωμένα εις ένα σπηϊ έχουσι περισσότερο χρεϊαν από την πατρικήν φροντίδα σας!

..... καμμία αιτία διά να μέ κάμη να πείσω εις σφαλμά, έλπιθα πως ημπορούσα δια μέσου της σπουδής να γίνω ωφέλιμη εις την ανθρωπότητα, ήσαν τη αληθεία όλα πράγματα όπου μου έδιδαν μίαν μεγάλην χαράν, όταν τα έστοχαζόμην και τιοιούτης λογής μου έγλύκανον εκείνον τόν πικρόν πόνον, όπου ησθανόμην διά την απουσίαν τού πατρός μου και τού αδελφού μου. Έδώ μου ήλθεν όρέξς να γράφω ένα σύγγραμμα περί Οικονομίας, ήρχισα λοιπόν να τό γράφω, και δια τρεις μήνας τό τέλειωσα. Έγω δεν είχα αναγνώσει ποτέ μου κανένα σύγγραμμα περί Οικονομίας, ο τρόπος μέ τόν όποϊον είναι γραμμένη, είναι εφευρέσις ιδίη μου, και μίαν φοράν όπου μήτ ανέ- γνωσα, μήτε είχαν καμμίαν ιδέαν περί μίας τιοιούτης έπι- στημης, είναι τό ίδιον ώσαν να ήθελε γράφω έγω πρώτη περί αυτής.

..... Ό αδελφός μου μάς είπε πως εκείνη ή αρρω- στία όπου έλαβε τόν απερασμένον Φεβρουάριον, τό είχε προέκρηση ένα τιοιούτον κακόν. Ό αδελφός μου θέσια θέλει είχαν ακουόμενον εις την Ιταλίαν από τόν πατέρα μας την επιθυμίαν όπου έγω είχα διά να ζωω εις μονα- στήρι, όθεν απ' ό,το πρώτα μου την έβαλεν ως περιπαύ- ψω, και να θέλωσιν υπανδρείαν, αλλ' όσον αυτός έπαυσε να μέ καταπεισι εις τούτο, τόσοσ έχω πλέον έστρενωό- μουν εις την γνώμην μου. Έγω εροφόμουν μεγάλως όλα εκείνα τα κακά όπου ημπορούσιν να συνθέσουν εις μίαν υπανδρευμένην, αλλά περισσότερο από όλα εροφόμουν μεγάλως μιν έχη τύχη να πάρω κανένα από εκείνους τούς άνδρας όπου θέλουν να έχουν την γυναίκα τους ώσαν σκλάβα, και την νομίζουν δια κακήν, όπισταν αυτή ώσαν σκλάβη δεν θέλει να φερεται.